

บัณฑิตไทย ในแนวพระราชดำริ

บัณฑิตไทย ในแนวพระราชดำริ

รศ. อุดม หนูทอง
เรียบเรียง

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จัดพิมพ์
ในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี
พุทธศักราช 2539

บัณฑิตไทยในแนวพระราชดำริ

คำนำ

ในมหามงคลวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย และสถาบันต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 มาเป็นข้อมูลศึกษา เรียบเรียงเป็นบทความ “บัณฑิตไทยในแนวพระราชดำริ” โดย รศ.อุดม หนูทอง อาจารย์สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เพื่อร่วมพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติฯ ของทบวงมหาวิทยาลัย ต่อมาเห็นว่า มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ควรจะเผยแพร่บทความนี้ให้กว้างขวางอีกทางหนึ่ง จึงขออนุญาตต่อทบวงมหาวิทยาลัยจัดพิมพ์แยกอีกต่างหาก โดยจัดพิมพ์ควบคู่กับหนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ “ประมวลพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2537” ซึ่งเป็นข้อมูลอันเป็นที่มาของบทความนี้ หากผู้อ่านประสงค์จะศึกษาพระบรมราโชวาทในรายละเอียดให้พิสดารออกไปก็สามารถศึกษาจากหนังสือดังกล่าวได้ หนังสือทั้งสองเล่ม ฝ่ายราชบรรณาคม สำนักราชเลขาธิการได้กรุณาช่วยเหลือตรวจสอบต้นฉบับอย่างละเอียด และนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์เผยแพร่

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองราชสมบัติ ครบ 50 ปี มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์จึงจัดพิมพ์หนังสือทั้งสองเล่มดังกล่าวแจกจ่ายทั้งหมดเพื่อเป็นอนุสรณ์และเฉลิมพระเกียรติสืบไป

อพร

(ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน)

รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

บัณฑิตไทยในแนวพระราชดำริ

ความนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร แก่บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่างๆ ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน เริ่มตั้งแต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรก เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2493 นับเป็นพระราชภาระที่หนัก และเป็นพระมหากษัตริย์คุณต่อบัณฑิตและสถาบันการศึกษาทั้งปวงอย่างหาที่สุดมิได้

ธรรมเนียมปฏิบัติอย่างหนึ่งในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของทุกสถาบัน คือการขอพระราชทาน พระบรมราโชวาทแก่บัณฑิต ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานสั้น ๆ กระชับ เปี่ยมด้วยสาระที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริต่าง ๆ เกี่ยวกับบัณฑิตไทย ตั้งแต่คุณสมบัติเฉพาะตัวของบัณฑิตเอง ตลอดถึงบทบาทหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม แม้พระบรมราโชวาทจะมีประโยชน์ยิ่ง แต่การถ่ายทอด เผยแพร่ยังอยู่ในวงจำกัด คือเผยแพร่ในวันพระราชทานปริญญาบัตรครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นมีการรวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นบ้าง เช่น สำนักราชเลขาธิการรวบรวมพิมพ์เป็นวารสาร หน่วยงานบางหน่วยจัดพิมพ์แจกในโอกาสสำคัญ มีผู้รวบรวมจัดพิมพ์แจกในพิธีพระราชทานเพลิงศพ มีการศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่องบ้าง เป็นต้น ในวาระเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปีจึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะได้ประมวลพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาตั้งแต่เริ่มแรกมาพิจารณาว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับบัณฑิตไทยอย่างไรเพื่อบัณฑิตทั้งหลายจะได้ระลึกถึงและมองย้อนสำรวจตนเอง รวมทั้งสถาบันอุดมศึกษาจะได้ทบทวนปรัชญา นโยบาย มาตรการและวิธีการต่าง ๆ ในการผลิตบัณฑิตให้สนองแนวพระราชดำริและเกิดผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การศึกษาแนวพระราชดำริเกี่ยวกับบัณฑิตไทยในที่นี้ ใช้ข้อมูลพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ถึง พ.ศ. 2537 พระบรมราโชวาททั้งหมดมีองค์ประกอบเหมือนกัน คือ เริ่มต้นด้วยทรงแสดงความยินดีกับความก้าวหน้าของมหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับพระราชทานปริญญาเกิตติมศักดิ์ (ถ้ามี) และบัณฑิต จากนั้นอาจจะทรงปรารภถึงภารกิจของมหาวิทยาลัยบ้างเล็กน้อย แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิต ซึ่งเป็นสาระหลัก จบลงด้วยการพระราชทานพร

สำหรับเนื้อหาของพระบรมราโชวาทที่เกี่ยวกับบัณฑิตมีสาระสำคัญ 5 ประการ คือ

ประการแรก ทรงกล่าวถึงความสำคัญของบัณฑิต

ประการที่สอง ทรงกล่าวถึงคุณสมบัติทั่วไปของบัณฑิต

ประการที่สาม ทรงกล่าวถึงคุณสมบัติของบัณฑิตเฉพาะสาขาวิชาชีพ

ประการที่สี่ ทรงกล่าวถึงหลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิต

ประการที่ห้า ทรงกล่าวถึงสิ่งที่น่าสนใจสำหรับบ้านเมือง ซึ่งทรงฝากให้เป็นหน้าที่หรือข้อคิดของบัณฑิต

ความสำคัญของบัณฑิต

ความเข้าใจโดยทั่วไป “บัณฑิต” คือผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญา
สังคมไทยให้ความสำคัญกับปริญญาอย่างมาก ถือกันว่าเป็น “ใบเบิกทาง”
ของชีวิต วันรับพระราชทานปริญญาเป็นวันที่มีความหมายอย่างยิ่ง ยิ่งความ
ปลาบปลื้มใจให้แก่ทั้งตัวบัณฑิตเอง ญาติมิตร และครูอาจารย์ ความเป็นบัณฑิต
จึงค่อนข้างจะผูกติดอยู่กับปริญญามากกว่าคุณสมบัติของผู้เป็นเจ้าของปริญญา

อันที่จริงคำว่า “บัณฑิต” มีความหมายลึกซึ้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงกล่าวว่า “ผู้ที่ควรแก่นามว่า “บัณฑิต” นั้น นอกจากความรู้ความ
สามารถแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีจิตใจสูง มีศีลมีธรรม มีสติสัมปชัญญะ อดทน
อดกลั้น ประพฤติแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควรวางตนให้สมเกียรติ เป็นผู้ที่ควรแก่การ
นับถือเป็นแบบอย่าง” (จ.พ./26 มิ.ย. 2494)* บัณฑิตเป็นผู้ที่สังคมและ
ประเทศชาติคาดหวังในความรู้ ความสามารถและความดี เป็นกำลังสร้างสรรค์
อำนวยความสะดวก ความก้าวหน้า ความผาสุก และความมั่นคงแก่ส่วนรวมได้
เหตุนี้รัฐจึงลงทุนทุ่มเทมากมายเพื่อสร้างบัณฑิต (ม.ช./22 ธ.ค. 2512)
นอกจากนี้ การที่บ้านเมืองมีผู้ได้รับการศึกษาชั้นสูงมากขึ้นนั้น เป็นสัญลักษณ์
แห่งความเป็นอารยะประเทศ (จ.พ./4 ก.ค. 2500) เหล่านี้คือความสำคัญ
ของบัณฑิต พิธีรับปริญญาบัตรก็มีความหมายสำคัญมากแก่บัณฑิตทั้งหลาย
เพราะ “เป็นการประกาศรับรองวิทยฐานะของแต่ละคนให้ปรากฏแก่มหาชน
ว่าเป็นผู้มีความรู้ ความฉลาด และความสามารถพร้อม ควรจะยกย่องไว้วางใจให้
ประกอบกิจการงานที่สำคัญของบ้านเมืองได้” (ม.ธ./27 ก.ค. 2532) ปริญญาบัตร
ซึ่งบางทีเห็นกันว่าเป็นเพียงแผ่นกระดาษ และครุฑวิทยฐานะซึ่งบางทีเห็นกันว่า

* ดูรหัสอ้างอิงท้ายเรื่อง

รุ่มร่ามนำรำคาญก็เป็นเครื่องหมายและความรู้และคุณสมบัติทั้งปวง (จ.พ./12 ก.ค. 2518) ดังนั้น บัณฑิตจึงต้องรักษา“ศักดิ์” และ “สิทธิ์” แห่ง ปริญญาเอาไว้ กล่าวคือ “ศักดิ์” หมายถึง กำลังอำนาจทางวิชาการ ซึ่งต้องรักษาฝึกฝนให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ ส่วน “สิทธิ์” หมายถึงความสำเร็จ ซึ่งต้องรักษาโดยนำเอาวิชาการไปสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมให้บังเกิดและเพิ่มพูนยิ่งขึ้น (ม.อ./15 ก.ย. 2520)

การที่ทรงย้ำความสำคัญของบัณฑิตเช่นนี้ย่อมเป็นสิ่งเตือนใจบัณฑิตให้ตระหนักในฐานะของตน การคาดหวังของสังคม และระลึกถึงคุณของประเทศชาติประชาชนที่มีส่วนเกื้อกูลจนได้ศึกษาสำเร็จปริญญา

คุณสมบัติทั่วไปของบัณฑิต

ผู้ผ่านการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ได้รับปริญญาแล้ว “ควรจะถือได้ว่าเป็นผู้มีการศึกษาอย่างดี มีความรู้ทางวิชาการอย่างถูกต้องแน่นอน มีสมองที่ว่องไวชัดเจนที่จะคิด และมีวิธีการคิดที่จะให้ถูกต้องเที่ยงตรง ทั้งให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ สำหรับที่จะนำไปใช้ในการงานของส่วนรวมต่อไป” (ม.ธ./16 มิ.ย. 2520) เพราะ “ถ้าหากไม่มีพื้นฐานทางวิชาการที่มั่นคงแล้ว ก็จะต้องสูญเสียที่จะปฏิบัติงาน และแก้ไขปัญหาทั้งปวงให้บรรลุผลอันพึงประสงค์ได้” (ม.ธ./2 ต.ค. 2518) นี่คือนิยามคุณสมบัติพื้นฐานของบัณฑิต

กล่าวอีกนัยหนึ่ง บัณฑิตคือผู้มีสติปัญญา “สติ” หมายถึง ความระลึกได้ ความรู้สึกตัว ความไม่วิปลาส ความรู้จักรับผิดชอบ ส่วน “ปัญญา” หมายถึง ความมีวิชาความรู้ ความรอบรู้ ความรู้จริงรู้ตลอด ความเฉลียวฉลาด และความสามารถซึ่งเกิดจากการศึกษาและความคิดพิจารณา สติปัญญาทำให้รู้เท่าทันและรู้แจ้งจริงในสิ่งต่าง ๆ สามารถพิจารณาหาเส้นทาง วิธีการ ที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติตัวและปฏิบัติงานได้อย่างสมบูรณ์บริบูรณ์ (จ.พ./15 ก.ค. 2531)

อย่างไรก็ตาม การเรียนจบได้รับปริญญานั้นก็ถือเป็นเพียงขั้นต้นของการศึกษา บัณฑิตจะต้องพยายามศึกษา ผูกพันต่อไปให้ทันความรู้วิทยาการใหม่ ๆ (ม.ก./19 ก.ค. 2499) “ทุกคนจะต้องบำเพ็ญตนเป็นผู้ที่สนใจในวิชาการโดยไม่หยุดยั้ง เพื่อรักษาเกียรติแห่งความเป็นบัณฑิตตลอดไป” (ว.ศ./14 ธ.ค. 2504) ถ้าไม่ศึกษาเพิ่มเติมไว้ ต่อไปไม่เข้าก็จะเป็นผู้ล่าหลัง ไม่ทันกับความเจริญของโลก (ม.พ./6 เม.ย. 2504)

อนึ่ง บัณฑิตจะต้องเข้าใจขอบข่ายของคำว่า “ความรู้” ให้กว้าง ซึ่งทรง

จำแนกไว้ 3 อย่างคือ *ความรู้วิชาการ* *ความรู้ปฏิบัติการ* และ*ความรู้คิดอ่าน* ตามเหตุตามผล ความรู้ทั้ง 3 อย่างนี้ทุกคนควรเรียนรูให้ครบ เพื่อประกอบการงานและแก้ปัญหาทั้งปวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ม.ม./2 ก.ค. 2535) ส่วนปัญญาต้องพัฒนาให้งอกงามยิ่ง ๆ ขึ้น ด้วยการฝึกคิดด้วยความตั้งใจให้เที่ยงตรงปราศจากอคติ ตั้งมั่นอยู่ในเหตุผลที่ถูกต้องเป็นธรรม เห็นความจริง (ม.ธ./27 ต.ค. 2521)

นอกจากสติปัญญาแล้ว บัณฑิต “ยังต้องเป็นผู้มีจิตใจสูง มีศีลมีธรรม มีสติสัมปชัญญะ อดทน อดกลั้น ประพฤติแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควร วางตนให้สมเกียรติ เป็นผู้ที่ควรแก่การนับถือเป็นแบบอย่าง” (จ.พ./26 มิ.ย. 2494) เรื่อง “*ความสุจริต*” เป็นคุณสมบัติของบัณฑิตที่ทรงย้ำเน้นไว้บ่อยที่สุด เช่น

การประกอบการงานจะใช้แต่ความรู้อย่างเดียวไม่พอ ต้องยึดคุณธรรมสำคัญข้อหนึ่งกำกับไว้ นั่นคือ “ความสุจริต” (จ.พ./7 ก.ค. 2498)

“การที่จะใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพต่อไปข้างหน้า ควรนึกถึงเกียรติและความซื่อตรงเพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้มาก” (ม.ธ./28 ม.ค. 2503)

นอกจากนี้ทรงกล่าวถึงเรื่อง *ความยุติธรรม* การทำตัวให้เป็นທີ່พึ่งของผู้ไต่บั๊งคับบัญชา ไม่พ่ายแพ้แก่ความโลภ ความลิมดัว ความริษยา (ส.จ./25 ต.ค. 2516) มีความเสียสละ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “*สละความตามใจตัว ความสะดวกสบายอันเป็นประโยชน์ส่วนตัวเสียได้ เพื่อที่จะถนอมรักษาความดี*” (มศว ประสานมิตร/29 มิ.ย. 2520) และมีความจริงใจระหว่างกันในการทำงาน (ส.พ.บ./26 มี.ค. 2524)

กล่าวได้ว่า ภูมิรู้ทางวิชาการต้องมีฐานคุณธรรมรองรับ คุณธรรมที่สำคัญยิ่งที่ต้องมีไว้ประจำใจคือ “*ปัญญา*” ซึ่งต้องใช้คิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้เห็นกระจ่างชัด ด้วยใจมั่นคง เป็นกลาง ไม่สะเทือนด้วยอคติ มีเหตุผล รู้ผิด ถูก ดี ชั่ว ควรทำ และไม่ควรทำ (จ.พ./14 ก.ค. 2516) อนึ่ง คุณธรรมทั้งหลายนั้น

บัณฑิตต้องสั่งสมให้พอกพูนขึ้นเสมอ (วศ./29 ธ.ค. 2502)

เนื่องจากรัฐเห็นความสำคัญของบัณฑิต มีการลงทุนทางการศึกษาซึ่งต้องใช้ภาษีอากรจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงย้าให้บัณฑิตสำนึกในคุณูปการของชาติบ้านเมืองและประชาชน ทรงกล่าวว่า บัณฑิตต้องทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ทำให้กำลังแรงกำลังความคิดที่คนไทยมีอยู่บังเกิดผลประโยชน์ อำนวยความก้าวหน้า ความผาสุก และความมั่นคงแก่ส่วนรวม ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า การลงทุนเพื่อการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยเป็นคุณแก่บ้านเมืองและแก่ประชาชนคุ้มค่าน่ามิใช่เป็นการสิ้นเปลืองเปล่าๆ (ม.ช./22 ธ.ค. 2512) บัณฑิตต้องเข้าใจว่า “ผู้ที่มีการศึกษาสูงถึงขั้นนี้เป็นผู้ที่ได้รับโอกาสและได้รับความสนับสนุนเป็นพิเศษจากส่วนรวม จึงย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องเกื้อกูลส่วนรวม ด้วยความรู้ความสามารถของตน ร่วมมือกันสร้างสรรค์ความมั่นคง ความเจริญ ความผาสุกให้เกิดมิในสังคมอย่างทั่วถึงแท้จริง” (ม.ศ.ก./25 ต.ค. 2515)

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว บัณฑิตต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง หนักแน่น มีความคิด เหตุผล มีสติ ไม่พลอยตามให้หมุ่มมากลากไป (จ.พ./4 ก.ค. 2500) และยึดมั่นในความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อยังประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ (ม.ธ./23 ก.พ. 2504)

คุณสมบัติทั่วไปของบัณฑิตอาจสรุปลงได้ด้วยพระบรมราโชวาทที่มีแก่นิहितจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งหนึ่ง ซึ่งมีใจความสรุปว่า

ความเป็นบัณฑิตนอกจากหมายรู้ได้จากความรู้ความสามารถในการใช้วิทยาการให้เกิดประโยชน์แล้ว ยังทราบได้จาก การกระทำ การพูด และการคิดที่ดี กล่าวคือ การกระทำที่ดี นั้นคือทำด้วยความตั้งใจ จริงใจ สร้างสรรค์พยายามอย่างดีที่สุดให้บรรลุเป้าหมาย ไม่ทำด้วยเพทุบาย หรือเจตนาไม่บริสุทธิ์แอบแฝง การพูดที่ดี คือพูดให้เกิดประโยชน์ เช่น ก่อให้เกิดความรู้ ความฉลาด ความเจริญ ความดี ความสามัคคี ไม่กล่าวในสิ่งที่ไม่รู้จริง ทำให้

เกิดลึบสน ทำลายความดีงาม ความเจริญมั่นคง และการคิดที่ดี คือ คิดด้วย
สติตั้งมั่น เป็นกลาง ไม่อคติ ถูกหลักวิชา มีเหตุผล เป็นสิ่งมีศีลธรรม จริยธรรม
ปราศจากภัยและเป็นคุณประโยชน์ (จ.พ./12 ก.ค. 2533)

คุณสมบัติของบัณฑิตเฉพาะสาขาวิชาชีพ

นอกจากบัณฑิตจะพึงมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว ยังต้องมีคุณสมบัติเฉพาะสาขาวิชาชีพ เพื่อปฏิบัติภารกิจให้บรรลุผลตามลักษณะเฉพาะของสาขาวิชานั้น ๆ จากพระบรมราโชวาททรงกล่าวถึงคุณสมบัติเฉพาะบางสาขาวิชาชีพ ดังนี้

แพทย์-พยาบาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า การเรียนวิชาแพทย์เป็นการเล่าเรียนวิชาเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นยิ่งกว่าตน ต้องใช้ความรู้ความสามารถเพื่อส่งเคราะห์ผู้อื่น ด้วยการอุทิศตน เวลา และความสุขส่วนตัว (ม.ม./ 24 ก.ย. 2516) อุดมคติของแพทย์และพยาบาลอยู่ที่การมุ่งหวังจะบำบัดทุกข์ของผู้ป่วยใช้ด้วยความเมตตาอารี (ม.พ./6 เม.ย. 2505) จรรยาแพทย์เป็นวินัยที่มีได้มีการบังคับให้ทำตาม แต่แพทย์ต้องบังคับตัวเองหากละเมิดเมื่อใด เมื่อนั้นจะเกิดความเสื่อมเสีย ทั้งแก่ตัว วงการแพทย์ และประเทศชาติ (ม.พ./6 เม.ย. 2511) แพทย์จึงต้องรักษาจรรยาแพทย์ไว้ให้เคร่งครัด ทั้งต้องหมั่นฝึกฝนตนให้ทันสมัยในวิทยาการประกอบโรคศิลปะอยู่เสมอ (ม.พ./1 เม.ย. 2498) นอกจากนี้ แพทย์ยังต้องเข้าไปถึงประชาชนและช่วยบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนโดยทั่วถึง (ม.ช./7 มี.ค. 2510)

ครู อาจารย์ “ความเจริญหรือความเสื่อมของชาตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาของประชาชน” (วศ.ประสานมิตร/18 ธ.ค. 2510) ซึ่งมีครู อาจารย์ เป็นผู้มีส่วนสำคัญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า “หน้าที่ครูมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นหน้าที่ปลูกฝังความรู้ความคิดและจิตใจเยาวชนผู้เป็นครูจึงจัดได้ว่าเป็นผู้มีส่วนสำคัญมาก ในการสร้างสรรค์บัณฑิตอนาคตของชาติบ้านเมือง” (มศว มหาสารคาม/25 มี.ย. 2519) ทรงเห็นว่าการให้การ

ศึกษา “คือการช่วยให้บุคคลค้นพบวิถีดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม ไปสู่ความเจริญและความสุขตามอัตภาพ” (มศว. ประสานมิตร/19 มิ.ย. 2522) การที่บุคคลจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ผู้จัดและผู้ให้การศึกษาต้องให้คนได้“เรียนดี” ซึ่งทำได้โดย สอนให้มีวิชาการดีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ อบรมจิตใจและความประพฤติให้รู้เหตุผล ผิดชอบ ชั่วดี ให้มีกำลังและสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ (มศว. สงขลา/25 ก.ย. 2521)

ครูอาจารย์พึงมีคุณสมบัติอย่างไรจึงจะทำภารกิจดังกล่าวได้สมบูรณ์ มีคำตอบอยู่ในพระบรมราโชวาทว่า นอกจากครูอาจารย์จะต้องมีความรู้ความสามารถในการสอนแล้ว ยังต้องรู้จักอบรมเด็กในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม ให้สำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองของชาติ (วศ./15 ธ.ค. 2503) ต้องตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งศีลธรรม รวมทั้งความสำนึกกับผิชอบในหน้าที่ให้สมกับที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองนักเรียน (วศ./14 ธ.ค. 2504) ต้องวางตนให้สมกับที่เป็นครูให้นักเรียนเคารพนับถือและผู้ปกครองเลื่อมใส (วศ./13 ธ.ค. 2505) เป็นผู้นำ เป็นที่พึ่งของศิษย์ อบรมศิษย์ด้วยความกรุณาปราณี บริสุทธิ์ใจ อนุเคราะห์และนำไปสู่ทางถูกทางเจริญ (วศ.ประสานมิตร/ 18 ธ.ค. 2510)

นักเกษตร บัณฑิตทางเกษตรศาสตร์เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นกสิกร งานของนักเกษตรส่วนมากเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิต ยกฐานะของเกษตรกรให้สูงขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (ม.ก./7 ก.ค. 2509) อีกทั้งยังต้องใช้วิชาการเกษตรประกอบกับวิชาอื่น ๆ ได้แก่ การตลาด การจัดการ การนำรายได้มาใช้สอยบริโภค เพื่อช่วยให้ผู้ผลิตได้รับประโยชน์ตอบแทนจากแรงงาน ความคิดและทุนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย (ม.ก./18 ก.ค. 2511) การที่กสิกรจะได้รับผลเช่นว่านี้ นักเกษตรจึงต้องถือเป็นอุดมคติว่าภารกิจดังกล่าวมาคือหน้าที่ของตน ซึ่งการจะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้นักเกษตรต้องมีความรู้ความสามารถ รู้จักสังเกต ดัดแปลง

ปรับปรุงนำสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติมาใช้ให้สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพพื้นที่ และพื้นฐานของเกษตรกร (ส.จ./5 ก.พ. 2524) ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ให้เกษตรกรเป็นส่วนหนึ่งของวงจรรวมชาติ และสัมพันธ์กับงานอื่นอย่างเหมาะสม (ส.ก./19 ก.พ. 2525) ระวังผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การสร้างเขื่อน ทดน้ำอาจทำความเสียหายแก่การประมง การเพาะปลูก นักเกษตรจึงต้อง ประสานกับนักวิชาการอื่นๆ เพื่อวางโครงการให้รอบคอบรัดกุม (ม.ก./10 ก.ค. 2512) นั่นคือ นักเกษตรต้องมีคุณสมบัติเป็นนักประสานงานที่ดีด้วย

นักเทคโนโลยี การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทุกด้านทุกระดับ ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญ โดยหลักการแล้วเทคโนโลยีคือการทำสิ่งที่มี อยู่ให้เกิดเป็นสิ่งที่นำมาใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า สูญเปล่าหรือเสียหายน้อย (ส.จ./ 18 ต.ค. 2522) การใช้เทคโนโลยีจึงควรใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านประหยัด (ส.จ./ 30 ต.ค. 2521) ใช้ให้พอดีและสอดคล้องกับโครงสร้างของประเทศทุกๆ ด้าน เพื่อให้เกิดผลทุกด้านพร้อมสมบูรณ์และสมดุลทั่วถึงกัน (ส.จ./24 มี.ค. 2520) กล่าวโดยสรุป นักเทคโนโลยีต้องรู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

ในด้านการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวทรงกล่าวว่า นักเทคโนโลยีต้องพยายามศึกษาวิจัยให้กว้างขวาง เพื่อให้ คนไทยสามารถออกแบบและผลิตสิ่งต่างๆ ที่มีคุณภาพได้มากขึ้น (ส.จ./18 ต.ค. 2531) ให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องเหมาะสมพอดีแก่ความต้องการ แก่ฐานะเศรษฐกิจและสภาวะของบ้านเมือง (ส.จ./18 ต.ค. 2526) ควรใช้หลัก วิชาและความคิดริเริ่มสร้างงานที่ไม่ใหญ่โตนัก แต่มีประสิทธิภาพ อำนวนย ประโยชน์โดยตรงได้มาก โดยนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ความสามารถ ตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่มาใช้ให้เต็มที่ เกิดการเสียหายหรือ สูญเปล่าอย่างน้อยที่สุด (ส.จ./18 ต.ค. 2520) จากแนวพระราชดำริเหล่านี้สะท้อน ให้เห็นว่า นักเทคโนโลยีต้องเป็นผู้รู้ วิจัย ประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสม

สมกับคน ลังคม และสิ่งแวดล้อม

ศิลปิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงความสำคัญของศิลปะไว้ว่า “ศิลปะนี้มีความสำคัญมาก ในการทำงานที่จะเกื้อกูลให้ทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จสมบูรณ์ด้วยความประณีตงดงาม น่าพึงพอใจ ทั้งแสดงความหมายสำคัญด้วยว่า เมื่อบุคคลได้อาศัยวิทยาการเป็นรากฐานเป็นประธานในการปฏิบัติงานแล้ว ยังจะต้องใช้ศิลปะเป็นเครื่องประกอบตกแต่งงานให้บริบูรณ์ขึ้น จึงจะได้รับผลเลิศที่ทุกฝ่ายทุกคนจะพึงประสงค์ และพอใจรับเอา” (ม.ศ.ก./15 ต.ค. 2524) ในระดับของสังคมและประเทศชาติ ทรงเห็นว่า “ความเจริญหรือความเสื่อมของศิลปะนั้น เป็นเครื่องแสดงความเจริญหรือความเสื่อมของชาติด้วยโดยแท้” (ม.ศ.ก./12 ต.ค. 2509) เหตุนี้ศิลปินจึงต้องพัฒนาตนเองเพื่อสร้างงานศิลปะที่มีคุณค่า ซึ่งทรงแนะนำบัณฑิตทางศิลปะ ไว้ว่า “ควรจะได้ศึกษาความหมายและความสำคัญของศิลปะให้ตระหนักชัด แล้วตั้งใจพยายามใช้ ทั้งวิทยาการทั้งศิลปะในการทำกิจการงานของตนให้ครบถ้วนถูกต้อง ให้วิทยาการกับศิลปะเกื้อกูลส่งเสริมกันอย่างสอดคล้องพอเหมาะพอควรกัน” (ม.ศ.ก./15 ต.ค. 2524) ให้ทำงานด้วยความตั้งใจจริง ศึกษาอย่างกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น ให้สามารถรักษามาตรฐานศิลปะของเรา ทั้งยกระดับให้สูงขึ้น นอกจากศิลปะในการสร้างสรรค์งานศิลป์แล้ว จะต้องมิใช่ศิลปะในการครองชีวิต คือต้องรู้จักทำตัวให้มีค่า รักษาตัวมิให้ตกไปทางเสื่อม (ม.ศ.ก./12 ต.ค. 2509) เห็นได้ว่า ศิลปินนอกจากจะมีคุณสมบัติเป็นผู้สร้างศิลปะแล้ว ยังต้องมีศิลปะในการครองชีวิต

นักกฎหมาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพไว้ทุกสาขาวิชาชีพ สำหรับนักกฎหมาย ทรงขยายความเรื่องนี้ไว้เป็นพิเศษว่า “สำหรับท่านที่ใช้วิชากฎหมาย ย่อมกินความถึงการรักษาความเป็นธรรม ไม่บิดเบือนความหมายของตัวบทกฎหมาย เพื่อประโยชน์ของตนเองด้วย ความซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นเสมือนหนึ่งเกราะคุ้มภัยแก่ท่านตลอด

ไป ดังบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “สุจริตคือเกราะบัง สาตราพ้อง” (ม.ธ./23 พ.ศ. 2496) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงตั้งความหวังว่า “ท่านที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชากฎหมายและอาชีพทนายความนั้น ถ้าได้ช่วยกันใช้วิชาชีพด้วยดีแล้ว ยังจะเป็นทางส่งเสริมให้การศาลยุติธรรมของเราอยู่ในระดับสูงอันพึงปรารถนา” (ม.ธ./30 ธ.ศ. 2497)

หลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิต

จากการประมวลเนื้อหาพระบรมราชาบาทพบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะหลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิตไว้ดังนี้

1. **มีฉันทะ ปรนิธาน และอุตมคติในการทำงาน** ข้อนี้ทรงตั้งข้อสังเกตว่า บัณฑิตได้ตั้งปรนิธานเป็นอุตมคติไว้แล้วที่จะใช้วิชาความรู้ ทำงานให้บังเกิดผลสำเร็จและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อให้ประเทศชาติก้าวหน้ามั่นคง เมื่อตั้งอุตมคติไว้เช่นนี้แล้วก็ต้องรักษาอุตมคติไว้อย่างหนักแน่นหมั่นรำลึกถึงอย่าให้ขาด และต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่หรือในกรณีใด ๆ (จ.พ./20 มิ.ย. 2509)

ฉันทะคือความพอใจ ความยินดีต่องาน เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ลำพังความรู้ความสามารถกับระเบียบแบบแผนและวิธีปฏิบัติงานนั้นไม่แน่ว่างานจะสำเร็จเกิดผลดีเสมอไป ทั้งนี้เพราะงานทุกอย่างมีบุคคลซึ่งมีชีวิตจิตใจ มีความคิด เป็นผู้กระทำ ถ้าผู้ทำมีจิตใจไม่พร้อมจะทำงาน ไม่ศรัทธาในงาน ไม่ผูกพันกับงาน ผลงานก็ย่อมบกพร่อง ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติมีศรัทธา เข้าใจซึ่งถึงประโยชน์ของงาน พร้อมใจและพอใจที่จะขวนขวายปฏิบัติงานโดยเต็มกำลังความสามารถ งานจึงจะดำเนินไปได้ราบรื่นและบรรลุผลตามที่มุ่งหมาย (จ.พ./10 ก.ค. 2536) และทรงกล่าวอีกว่า “ความจริงงานทุกอย่างถ้าทำด้วยน้ำใจรัก ย่อมมีทางสำเร็จและได้ผลดี เมื่อพบอุปสรรคใด ๆ อย่าเพิ่งท้อแท้ จะหมดกำลังใจง่าย ๆ จงตั้งใจทำให้ดี คิดหาทางที่จะแก้ไขผ่อนคลายอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและหลักวิชา ไตร่ตรองด้วยความสุขุมรอบคอบและเยือกเย็น งานก็จะลุล่วงไปได้ด้วยดี การทำงานด้วยน้ำใจรักต้องหวังผลงานนั้นเป็นสำคัญ แม้จะไม่มีใครรู้ใครเห็นก็ไม่น่าวิตก เพราะผลสำเร็จนั้นจะเป็นประจักษ์พยานที่มั่นคง”

(จ.พ./25 ก.ค. 2506) ดังนั้น การมุ่งความสำเร็จของงานจึงต้องอาศัยฉันทะ ปริธาน และอุตมคติ เป็นฐานให้มั่น

2. มีเป้าหมาย หลักการ และแผนงานชัดเจน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า “การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จและความเจริญที่แท้จริงนั้น จำเป็นต้องมีหลักการ เบื้องต้นจะต้องอ่านงานให้ออก ว่ามีลักษณะและขอบเขตอย่างไร เพียงใด มีจุดมุ่งหมายที่แท้เพื่อประโยชน์อะไร เมื่อทราบชัดเจนแล้ว จึงวางโครงสร้างของงานและแผนการปฏิบัติงานนั้น ว่ามีส่วนใดเป็นหลัก ส่วนใดเป็นส่วนประกอบ และมีแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติเป็นลำดับอย่างไร เมื่อวางโครงสร้างและแผนงานแล้ว จำเป็นต้องหยุดเพ่งพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะลงมือกระทำ” (ม.ศ.ก./12 ต.ค. 2521) การปฏิบัติเช่นนี้จะช่วยให้สามารถปฏิบัติมุ่งเข้าสู่ผลสำเร็จได้โดยตรง ถูกต้อง เหมาะสม ป้องกันและขจัดความล่าช้า ความสิ้นเปลือง ความเสียเปล่าทุกอย่างได้ (จ.พ./17 ก.ค. 2530)

เรื่อง “การอ่านงาน” ทรงแนะว่า ต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณาสารวจสถานะที่เป็นอยู่ให้ทราบชัด เมื่อทราบพื้นฐานโครงสร้างของงานจะทำให้ประมาณกำลังความสามารถที่จะพัฒนาและกำหนดแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้อง(ม.ร./25ธ.ค. 2524) นั่นคือสามารถทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้นั่นเอง

3. รู้จักใช้วิชาการในภาคปฏิบัติ การศึกษาในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เน้นหนักภาคทฤษฎี เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปปฏิบัติงานจริงจึงต้องรู้จักปรับใช้ทฤษฎีหรือวิชาการอย่างเหมาะสม เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้หลักปฏิบัติไว้หลายประการ ได้แก่

1) ปรับใช้ความรู้ให้เหมาะกับสภาพสังคม โดยต้องศึกษาให้รู้ เข้าใจ สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงาน รวมทั้งระบบชีวิตของคนไทย อันได้แก่ ความเป็นอยู่ ความต้องการ วัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิด (ส.พ.บ./19 มี.ค. 2522) ตลอดจนปัญหาในสังคมท้องถิ่น แล้วปรับใช้ความรู้ทฤษฎีให้เหมาะสม

กับสภาพนั้นๆ เลือกแนวทางการปฏิบัติให้เกิดผลมากที่สุด (ม.ช./22 มี.ค. 2517)

2) มีหลักในการเลือกประสมประสานทฤษฎีกับปฏิบัติอย่างมีเหตุผล ไม่นำทฤษฎีมาใช้เพื่อทฤษฎี โดยมุ่งจะให้สำเร็จผลแห่งทฤษฎีเพียงประการเดียว เพราะผลที่เกิดขึ้นอาจไม่พึงประสงค์ก็ได้ ทางที่ถูกต้องรู้จักเลือกเฟ้นพิจารณา ทฤษฎีก่อน แล้วนำเอาส่วนที่เชื่อได้ว่าดี ถูกต้อง มาใช้ (มศว พิชณฺ์โลก/20 พ.ย. 2517) คือใช้เฉพาะเรื่องเฉพาะส่วนที่เหมาะสมตรงกับงาน ใช้ให้ถูกเรื่องกับ โอกาสกับสถานการณ์และประโยชน์อันพึงประสงค์ของงาน (ม.ช./19 ธ.ค. 2534) ในการทำงาน “ต้องอาศัยตำราเป็นหลักปฏิบัติ และต้องอาศัยการปฏิบัติเป็น เครื่องสนับสนุนตำรา” (ม.ม./28 ก.ย. 2521) ตลอดจน “ต้องควบคุมตัวมิให้ ติดอยู่กับตำราหรือทฤษฎีมากเกินไป เพราะมิฉะนั้น เมื่อไปพบข้อเท็จจริงในการ ปฏิบัติงานซึ่งไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องกับตำราเข้า จะเกิดความสับสนแท้ ลังเลใจ ทำให้งานที่กำลังทำหยุดชะงัก หรือไม่ก็จะไปคว้าเอาความคิดที่ไม่ถูกต้องทั้ง ทางทฤษฎีทั้งทางปฏิบัติ มาใช้ทำงานอย่างผิด ๆ ทั้งสองอย่างนี้เป็นโทษเสีย หายแก่งาน แก่ตนและแก่ส่วนรวมอย่างใหญ่หลวง ดังนั้น เมื่อต้องเผชิญกับ ปัญหาความขัดกันระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติเข้า ควรจะต้องดำเนินงานในส่วนที่ เห็นว่าถูกต้องต่อไป ไม่ให้ชะงัก พร้อมกันนั้น ก็รีบคิดพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างเร่งด่วน หาทางปรับหลักวิชาที่มีอยู่ให้เข้ากับปัญหา และประสานเข้ากับ วิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย” (ม.ก./18 ก.ค. 2518)

3) การนำทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติต้องใช้ความละเอียดถี่ถ้วน รอบคอบ ต้องทำด้วยตนเอง เพื่อจะได้ไม่ต้องอาศัยผู้ใดไม่ต้องรอคอยผู้อื่น (มศว/27 มี.ย. 2523)

4) ต้องศึกษาผลที่จะตามมาอย่างรอบคอบ ต้องตั้งใจปรารถนาใช้ ความรู้ให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์อย่างแท้จริง มีคุณความดีเป็นพื้นฐาน (ม.ก./ 18 ก.ค. 2518)

5) การใช้ความรู้ให้ถูกต้องเป็นประโยชน์ มีหลักคือ ต้องชัดเจน บริสุทธิ์ใจต่อวิชาการและวิชาชีพ คือ ควบคุมจิตใจให้มั่นคง หนักแน่น และรอบคอบในหลักการ ไม่มั่งงาย ไม่ประมาทเลินเล่อ แล้วนำวิชาการซึ่งเป็นของสูงไปใช้อย่างผิดพลาด และต้องรู้จักประยุกต์ใช้หลักวิชาให้ถูกเหตุ ถูกผล ถูกจัดส่วน และประสานสอดคล้องกับวิชาการอื่น ๆ (ม.ม./2 ก.ค. 2530) ไม่ใช่วิชาการแบบเถรตรง ตกเป็นทาสของวิชา การจะนำวิชาการใดไปใช้กับงานใด ต้องพิจารณาให้แน่ใจว่า งานนั้นมีเป้าหมาย ขอบเขต และลักษณะพื้นฐานเป็นอย่างไร จะเลือกสรรวิชาการส่วนไหนมาใช้บ้าง และใช้ให้พอเหมาะพอดี คล่องตัว บรรลุผลสมบูรณ์ทันการณ์ ทันเวลา (ม.ก./23 ก.ค. 2530)

4. มีความรับผิดชอบ เสียสละ อดทน และมีความเพียรอย่างสม่ำเสมอ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า “บัณฑิตจะต้องสำเหนียกตระหนกอยู่เสมอ ว่าตนเองมีความรับผิดชอบอย่างยิ่ง ที่จะปฏิบัติงานของตัวเอง ร่วมงานกับผู้อื่น และประสานประโยชน์กับทุกฝ่ายให้ได้ผลสมบูรณ์ทุกส่วน เพื่อนำพาประเทศชาติของเราให้ก้าวไปถึงความวัฒนาสถาพร” (ม.ม./7 ก.ค. 2526) เรื่องความรับผิดชอบนี้ทรงเน้นในประเด็นสำคัญคือต้องระวังตั้งใจสร้างประโยชน์ทั้งประโยชน์ตนประโยชน์ส่วนรวมและคอยป้องกันแก้ไขไม่ให้ความเสียหายเกิดขึ้น อีกทั้งต้องพยายามเสริมสร้างกำลังให้หนักแน่น มั่นคง ทวีขึ้น โดยทำประโยชน์ด้วยความเสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม (จ.พ./10 ก.ค. 2524) อีกทั้ง “ไม่ปิดเขื่อนข้อเท็จจริง ไม่ปิดเขื่อนจุดประสงค์ที่แท้จริงของงาน สำคัญที่สุด ต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “รับผิดชอบ” ให้ถูกต้อง ขอให้เข้าใจว่า “รับผิดชอบ” ไม่ใช่การรับโทษ หรือถูกลงโทษ “รับชอบ” ไม่ใช่รับรางวัล หรือรับคำชมเชย การรู้จักรับผิดชอบ หรือยอมรับรู้ว่าผิดพลาดเสียหาย และเสียหายเพราะอะไร เพียงใด นั้น มีประโยชน์ทำให้บุคคลรู้จักพิจารณาตนเอง ยอมรับความผิดของตนเองโดยใจจริง เป็นทางที่จะช่วยให้แก้ไขความผิดได้ และให้รู้ว่าจะต้องปฏิบัติแก้ไขใหม่

ส่วนการรู้จักกับชอบหรือรู้ว่าอะไรถูก อันได้แก่ถูกตามความมุ่งหมาย ถูกตามหลักวิชา ถูกตามวิธีการนั้น มีประโยชน์ทำให้ทราบแจ่มแจ้งว่า จะทำให้งานสำเร็จสมบูรณ์ได้อย่างไร จักได้ถือปฏิบัติต่อไป” (ม.ก./16 ก.ค. 2519) ส่วนเรื่องความเพียรในการทำงานนั้น ทรงเน้นให้ปฏิบัติงานให้เต็มกำลัง (ม.ธ./20 ธ.ค. 2521) ให้ตระหนักไว้เสมอว่า “การที่จะประกอบกิจใด ๆ ให้เจริญเป็นผลดีนั้น ย่อมต้องอาศัยความอดสาหะพากเพียร” (จ.พ./12 ก.ค. 2499)

5. มีสติ วิจารณ์ญาณและความรอบคอบในการทำงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงความสำคัญของสติว่า สติเป็นเครื่องควบคุมความคิดและการกระทำให้เป็นไปอย่างถูกต้อง อยู่ในหลักเกณฑ์และแนวทาง และทรงกล่าวถึงวิจารณ์ญาณว่า การฝึกหัดใคร่ครวญให้เข้าใจชัดแจ่มในเหตุในผลที่แท้ด้วยตนเอง เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการทำงาน เป็นเครื่องบันดาลให้เกิดผลสำเร็จที่ดี เป็นประโยชน์ (ม.ธ./18 ธ.ค. 2512) เหตุนี้บัณฑิตจึงต้องมีสติบังคับตน รู้สึกและระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไร ผิดชอบชั่วดีอย่างไร (ม.ธ./7 ก.ค. 2520) “ต้องรอบคอบและระมัดระวัง ที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้กระจ่างแจ่มทุกแง่มุม แล้วจัดการให้ถูกจุด ถูกขั้นตอน ถูกเหตุผล ข้อที่พึงระมัดระวังอย่างยิ่ง คือ การแก้ปัญหาโดยรีบเร่งด่วน ทั้งที่ยังไม่มีความแน่ใจอยู่ ข้อนี้มักจะทำให้ได้ผลที่ด่วน ๆ ผลที่ด่วน ก็คือผลที่ไม่ครบถ้วน ขาดประโยชน์ที่พึงได้ มิหนำซ้ำอาจทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงขึ้นก็ได้ เพราะอาจไปรื้อหรือทำลายสิ่งที่ดี ที่ใช้การได้ลง และเอาสิ่งที่เสีย ที่ใช้การไม่ได้มาใช้” (มอ.ปัตตานี/28 ส.ค. 2518)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งข้อสังเกตว่า คนทำงานมี 2 พวก พวกหนึ่งทำงานเร็ว ด้วยความกล้า ไม่ลังเล เพราะมีความตื่นตัว มั่นใจในตนเอง เป็นเครื่องผลักดัน แต่มักมีข้อเสียที่ขาดความละเอียดรอบคอบและสติยังคิดทำให้งานได้ผลไม่สมบูรณ์ บกพร่องเสียหายได้ อีกพวกหนึ่ง ทำงานเฉื่อยช้า ขาดความกล้า ความมั่นใจ เพราะเหตุที่มีความละเอียดรอบคอบและระมัดระวัง

ตัวเกินไป รื้อรอก ไม่ลงมือทำ จนเสียเวลา เสียงาน และเสียประโยชน์ไปมาก จึงต้องปรับทั้ง 2 พวก โดยรักษาแรงผลักดัน นำเอาความสุขุมรอบคอบ ความมีสติกับทั้งเหตุผลและหลักวิชามาใช้ให้เหมาะสม (ม.ธ./30 ก.ค. 2535) จึงเห็นได้ว่าความมีสติวิจารณ์ญาณและความรอบคอบก็ต้องรู้จักใช้อย่างพอเหมาะพอดี

6. มิวินัยในการทำงาน การทำงานให้สำเร็จราบรื่น ผู้ปฏิบัติงานต้องมีวินัยในตนเองสำหรับการปฏิบัติงาน ซึ่งเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวต่อเนื่องกันถึง 6 วันในพิธีพระราชทานปริญญาแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยทรงกล่าวว่า “นักปฏิบัติงานทุกคนจะต้องมีวินัยสำหรับใช้กับตนเอง คือ ต้องไม่ประมาทปัญญา ต้องรักษาความจริงใจ ต้องสลัดทิ้งความคิดจิตใจที่ต่ำทรามอ่อนแอ และต้องทราบตระหนักในความสำรวมไม่ฟุ้งเพื่อ” (มศว/21 มิ.ย. 2521) โดยทรงอธิบายรายละเอียด ดังนี้

ไม่ประมาทปัญญา ได้แก่ ปัญญาตน คือการประมาทไม่ใช้ปัญญาเป็นหลักในการทำงาน เพราะละเลยหรือดูหมิ่นตัวเองว่าโง่เขลา เป็นเหตุให้อคติ ความลุ่มหลง ความเพ้อฝันเข้ามาแทนที่ บัณฑิตจึงต้องใช้ปัญญาใคร่ครวญตามเหตุผลและหลักวิชาอยู่เสมอ จะทำให้ฉลาด สามารถ และได้รับความสำเร็จเพิ่มพูนขึ้น อีกประการหนึ่งคือ ต้องไม่ประมาทปัญญาคนอื่น โดยการไม่ยอมทำตามความคิดความรู้ของคนอื่นทั้ง ๆ ที่เขาคิดมาดีแล้ว ใช้มาดีแล้ว ทำให้งานชะงัก ต้องเริ่มต้นใหม่อยู่ร่ำไป (มศว/21 มิ.ย. 2521)

รักษาความจริงใจ ได้แก่ จริงใจต่อผู้ร่วมงาน คือซื่อตรง เมตตาหวังดี พร้อมร่วมมือช่วยเหลือส่งเสริม และจริงใจต่องาน คือตั้งสัตย์อธิษฐานที่จะทำงานให้เต็มความรู้ความสามารถ ความจริงใจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ป้องกันกำจัดปัญหาขัดแย้งและย่อหย่อนล่าช้าได้ (มศว/22 มิ.ย. 2521)

สลัดทิ้งจิตใจอันต่ำทราม จิตใจอันต่ำทรามคือจิตใจที่อ่อนแอ ไม่กล้าและไม่อดทนที่จะประกอบความเพียรพยายามเพื่อความดีและความสำเร็จใน

ทางที่ถูกต้องเป็นธรรมชาติ เห็นแก่ความสะดวก เอาแต่ง่าย จิตใจ เช่นนี้ทำให้บุคคลเป็นคนมักง่าย เกลือกกลั้วลิ่งเลวทรามและทุจริต จึงต้องละทิ้งเสีย (มศว./23 มิ.ย. 2521)

มีความสงบสำรวม คือ เรียบร้อยเป็นปรกติทั้งในจิตใจและการกระทำ อันประกอบด้วย ความไม่ตื่นเต้นหัวนโหนว ความหนักแน่นเป็นกลาง ความมีสติ และความรู้ตัว การรู้จักสงบสำรวมจะช่วยให้มีความยังคิดก่อนลงมือทำ ทำให้ปฏิบัติงานได้ถูกต้อง เทียงตรง เหมาะสม (มศว./27 มิ.ย. 2521)

จากการอบรมตนให้มีวินัยดังกล่าวมา มีผล 2 ประการ คือ เมื่อทำงานใดก็ได้เห็นประโยชน์ที่แท้ของงาน ไม่สับสนสงสัยและสำคัญผิดในประโยชน์ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเมื่อลงมือปฏิบัติงานก็ปฏิบัติได้ถูกต้อง ตรงจุดมุ่งหมาย ไม่ล่าช้า เสียประโยชน์ (มศว./28-29 มิ.ย. 2521)

7. รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า “ความเจริญของประเทศชาติเป็นความเจริญส่วนรวม ซึ่งเกิดจากผลงานหรือผลของการกระทำของคนทั้งชาติ ถือได้ว่า ทุกคนแบ่งหน้าที่กันทำประโยชน์ให้แก่ชาติ ตามความถนัดและความสามารถ และต่างคนต่างก็ได้เกื้อกูลกันและกัน ไม่มีผู้ใดจะอยู่ได้และทำงานให้แก่ประเทศชาติได้โดยลำพังตนเอง เพราะฉะนั้น ในการที่ท่านจะออกไปประกอบภารงานต่อไป ขอให้คำนึงถึงความจริงข้อนี้ให้มาก พิจารณาให้เห็นความสำคัญ of ผู้อื่น ให้รู้จักนับถือผู้อื่น ใช้ความมีเหตุผลและความร่วมมือกัน ในการบริหารงานทั้งปวง เพื่อจักได้สามารถสร้างความเจริญให้แก่ตนเองและจรรโลงประเทศชาติของเราให้ดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไป” (จ.พ./10 ก.ค. 2513) และมีพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ว่า การพัฒนาบ้านเมืองต้องอาศัยนักวิชาการกับผู้ปฏิบัติ นักวิชาการเป็นผู้วางโครงการ เป็นผู้นำผู้ชี้ทาง เป็นที่ปรึกษา ส่วนผู้ปฏิบัตินั้นเป็นผู้ลงมือลงแรงทำงาน งานจะได้ผล

เพียงใดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝ่ายซึ่งต้องเข้าใจกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (ม.ก./16 ก.ค. 2513) จึงเห็นได้ว่าการรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นมีความสำคัญมาก มิเช่นนั้น แม้จะมีความรู้อยู่กับตัวและมีความรู้สูงสักเพียงใดก็ยากที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้

การทำงานร่วมกันต้องจริงใจต่อกัน เพราะความจริงใจเป็นปัจจัยสำคัญในการผดุงและเสริมสร้างความมีสมานฉันท์ ความประสานสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของส่วนรวม แต่ละคนต้องสำรวจข้อบกพร่องของตนพบแล้วต้องรีบแก้ไข ต้องฝึกตนให้มีความสงบ หนักแน่นทั้งกาย ใจ คำพูด เหล่านี้จะเป็นเครื่องมือผ่อนปรนระงับความรุนแรง ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกันได้ (ม.ม./2 ก.ค. 2535) อนึ่ง คนที่มีความจริงใจย่อมได้รับความนิยมเชื่อถือไว้วางใจ ร่วมมือสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานเสมอ (ม.ร./14 มี.ค. 2524)

การทำงานร่วมกับผู้อื่น บัณฑิต “ต้องรู้จักประมาณค่าของตนเองอย่างถูกต้องเที่ยงตรง คือไม่ให้สูงเกินไป จนกลายเป็นเย่อหยิ่งจองหอง ทั้งไม่ให้ต่ำเกินไป จนทำให้ถูกสบประมาทเหยียดหยาม. ทางที่ถูก ควรวางตัวให้พอเหมาะ กับฐานะหน้าที่ พร้อมกับรักษาความสุภาพอ่อนโยนไว้ให้เหนียวแน่นสม่ำเสมอ. นอกจากนั้น ยังต้องมีความเสียสละ อดทน อดกลั้น รู้จักเกรงใจ ให้อภัย และโอนอ่อนผ่อนตามกันและกันด้วยเหตุผล. ประการสำคัญที่สุด จะต้องหัดทำใจให้กว้าง รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้น แท้จริง คือการระดมสติปัญญา และประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์” (จ.พ./3 ส.ค. 2534)

สำหรับนักวิชาการ เพื่อให้ทำงานร่วมกับคนอื่นได้จะต้องเข้าใจให้ชัดว่า นอกจากจะเชี่ยวชาญในวิชาการเฉพาะของตนแล้ว ยังต้องเปิดใจกว้างเรียนรู้วิชาการอื่น ๆ และประสานกับนักวิชาการอื่น ๆ ต้องทำความเข้าใจกันให้ได้ และ

ปฏิบัติให้เกื้อกูลส่งเสริมกัน (ม.ก./15 ก.ค. 2524) นักวิชาการต้องไม่ประมาท
ความรู้ของคนอื่น ทั้งนักวิชาการด้วยกัน ทั้งผู้มีความชำนาญทางการปฏิบัติ ต้อง
ร่วมงานกันด้วยความคิดเห็นที่ถูกต้องตามเหตุผล สุจริต เทียบตรง เป็นอิสระ
จากอคติ กลอุบาย และความเห็นแก่ตัว (ม.ช./9 ม.ค. 2518)

สิ่งที่น่าห่วงใยสำหรับบ้านเมือง

เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรักห่วงใยประเทศชาติและพลสกนิกรเพียงใด พระบรมราโชวาทที่มีต่อบัณฑิตหาใช่มีเป้าหมายเพียงแค่ตัวบัณฑิตไม่ แต่ทรงหวังว่าบัณฑิตจะเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนาชาติบ้านเมือง จึงทรงชี้แนะแนวทางต่าง ๆ ไว้ด้วยความห่วงใย ที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือ ทรงชี้จุดเลื่อมหรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความสำคัญผิด รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือมองเห็นไม่ทะลุแจ้งตลอด เรื่องสำคัญที่ทรงห่วงใย ได้แก่ แนวคิดเรื่องการสร้างสรรค์หรือการพัฒนา แนวคิดเรื่องความสุขความเจริญ และเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและการดำรงความเป็นไทย

1. แนวคิดเรื่องการสร้างสรรค์หรือการพัฒนา

คนบางกลุ่มมีความคิดความเชื่อว่า การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า นั้นจำเป็นต้องยุบเลิกหรือทำลายสิ่งที่มีอยู่แล้วลงเสียก่อน (ม.ธ./17 มิ.ย. 2520) นักวิชาการ นักปฏิบัติการณ์ มุ่งแต่จะสร้างจะสร้างสิ่งใหม่ขงใหม่ โดยไม่ค่อยคำนึงถึงความเจริญที่มีอยู่ก่อนแล้ว (จ.พ./1 พ.ย. 2538) ทำให้งานขาดความต่อเนื่อง แตกกร้าว เสียกำลังคนที่จะมาร่วมงาน กำลังทั้งปวงของส่วนรวมลดถอยเสื่อมสลายไป (ม.ธ./18 ส.ค. 2515) งานใหม่กับงานเดิมก็ประสานกันไม่สนิท ต้องเริ่มใหม่อยู่ตลอดเวลา (ม.อ.ปัตตานี/15 ก.ย. 2526) ซึ่งไม่น่าจะถือว่าเป็นการสร้างสรรค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงให้นิยามของการกระทำที่สร้างสรรค์ว่า “คือการกระทำที่ได้ผลเป็นประโยชน์แก่ทุก ๆ ฝ่ายได้เต็มเปี่ยมตรงตามจุดประสงค์ ไม่มีการสูญเสียเปล่า หรือหากจะเสีย ก็เสียน้อยที่สุด” (จ.พ./11 ก.ค. 2518) “การสร้างสรรค์ที่แท้จริงน่าจะทำด้วยวิธีการที่ละมุน-

ละม่อม ทั้งด้วยความรู้ความสุ่มรอบคอบ ประกอบด้วยเหตุผล ให้ทุกฝ่ายทุกคนได้ร่วมมือกันแก้ไขสิ่งที่ควรแก้ไข ส่งเสริมสิ่งที่ควรส่งเสริม พร้อมกับสร้างสิ่งที่ควรสร้างใหม่ให้มากขึ้นสมบูรณ์บริบูรณ์ตามที่ต้องการ” (ม.ธ./17 ส.ค. 2515) ทั้งนี้ต้องพิจารณาตามความเหมาะสม ตามกำลังความสามารถ และตามกำลังเศรษฐกิจที่มีอยู่ (จ.พ./1 พ.ย. 2528) รวมทั้งต้องคำนึงถึงพื้นฐานเดิมหรือสิ่งที่มีอยู่ก่อน ซึ่งทรงให้สติไว้ว่า “สิ่งใดก็ตามที่มีอยู่แล้ว ย่อมเป็นพื้นฐานและเป็นแบบแผนให้ศึกษาจุดเด่นและจุดอ่อน สำหรับแก้ไขส่วนบกพร่อง แล้วหาทางที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เจริญกว่า หรือก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปกว่า ต่อไป สิ่งที่มีอยู่แต่เดิม จึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับช่วยให้ก้าวหน้าโดยถูกต้องได้เป็นอย่างดี การทำลายสิ่งที่เป็นรากฐานของความก้าวหน้าเสียทั้งหมดนั้น จะก้าวไปได้จากสิ่งใด เหมือนกับคนที่มีสมองคิด เมื่อเกิดปวดศีรษะ ก็ควรเยียวยาให้หายเสียก่อน เพื่อว่าเมื่อหายแล้ว จักได้คิดอ่านให้กว้างไกลยิ่งขึ้นไป หากปวดศีรษะ แล้วทุบศีรษะเสียจนสมองยุบแหลกไป จะได้สิ่งใดมาใช้คิดเล่า” (ม.ธ./17 มิ.ย. 2520) นอกจากนี้ยังทรงเตือนว่า ในการสร้างสรรค์พัฒนานั้น “ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะกระทำด้วยความกระหาย หรือด้วยความเร่งรีบที่จะสร้างของใหม่ สิ่งใหม่ เพื่อความแปลกใหม่ และความพอใจ เพราะความจริงสิ่งที่ใหม่แท้ ๆ นั้นไม่มี สิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า” (จ.พ./16 ก.ค. 2531)

อนึ่ง การพัฒนาที่มุ่งปรับปรุงยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันทำอย่างรีบเร่ง เพราะราษฎรกำลังต้องการความช่วยเหลือ “คือความช่วยเหลือที่จะทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้ยกฐานะขึ้นด้วยตนเองได้” (ม.ก./20 ก.ค. 2510) นี่คือหลักการในการพัฒนา

2. แนวคิดเรื่องความสุขความเจริญ

หลังจากระบบทุนนิยมได้เติบโตพัฒนาขึ้นในสังคมไทย ผู้คนต่างแก่งแย่งแข่งขัน มุ่งแสวงหาปัจจัยไว้ครอบครอง บ้านเมืองก็เร่งพัฒนาวัตถุเพื่อให้ถึงสิ่งที่เรียกว่า “ความเจริญ” แต่ท่ามกลางกระแสดังกล่าว ดูเหมือนปัญหาสังคมและความทุกข์ของผู้คนยิ่งมีมากขึ้น การดิ้นรนแสวงหาก็กยิ่งเพิ่มตาม จากสภาพดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับรู้และห่วงใย จึงพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตเพื่อเป็นสติถึงเรื่อง “ความเจริญ” ว่า “ความเจริญนั้นมักจำแนกกันเป็นสองอย่าง คือความเจริญทางวัตถุอย่างหนึ่ง และความเจริญทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ยิ่งกว่านั้น ยังเห็นกันว่า ความเจริญอย่างแรกอาศัยวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นปัจจัยสร้างสรรค์ ส่วนความเจริญอย่างหลังอาศัยศิลปะศิลปกรรมจรรยาเป็นปัจจัย แท้จริงแล้ว ความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจที่ดี หรือความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์กับทางด้านศิลปศิลปกรรมจรรยาก็ดี มิใช่สิ่งที่จะแยกออกจากกันให้เด็ดขาดได้ ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เราพยายามจะแยกออกจากกันนั้น มีมูลฐานที่เกิดอันเดียวกันคือ “ความจริงแท้” ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ ถึงจะพยายามแยกจากกันอย่างไร ๆ ที่สุดก็จะรวมลงสู่กำเนิดจุดเดียวกัน แม้แต่จุดประสงค์ก็จะลงสู่จุดเดียวกัน คือความสุข ความพอใจของทุกคน ดังนั้น ท่านทั้งปวงที่กำลังจะนำวิชาการออกไปสร้างความเจริญแก่ตนแก่ชาติ ควรจะได้ทราบตระหนักในข้อนี้ และควรจะได้ว่าความเจริญทั้งสองฝ่ายนี้มีความสำคัญอยู่ด้วยกัน เป็นสิ่งที่เกี่ยวเกาะ เกื้อหนุน และอาศัยกัน จำเป็นที่จะต้องพิจารณาพร้อมกันไป ปฏิบัติพร้อมกันไป ความเจริญมั่นคงแท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้” (ม.ศ.ก./12 ก.ค. 2520) และทรงชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งว่า “สรรพสิ่งทั้งหลายดำรงอยู่พร้อมกับเจริญยั่งยืนไปได้ เพราะมีความสมดุลย์ในตัวเอง อย่างชีวิตมนุษย์เรานี้ดำรงอยู่ได้เพราะมีออกซิเจน ไฮโดรเจน

และคาร์บอน อันเป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิต ได้สัดส่วนกัน. เมื่อใด ส่วนประกอบอันเป็นแก่นแกนของชีวิต ส่วนใดส่วนหนึ่งบกพร่องขาดหายไป ไม่อาจแก้ไขให้คงคืนสมดุลย์ได้ เมื่อนั้น ชีวิตก็เสื่อมโทรมแตกดับ. ธรรมชาติอื่น ๆ ตลอดจนถึงที่มนุษย์ปรุงแต่งสรรค์สร้างขึ้น เช่น เครื่องจักร โรงงาน อาคาร บ้านเรือน แม้กระทั่งเศรษฐกิจ กฎหมาย และทฤษฎีต่าง ๆ ก็เหมือนกัน ล้วนต้องมีส่วนประกอบที่สมดุลย์ทั้งสิ้น เมื่อบันทึกทั้งหลายทราบแน่ชัดในความจริงเรื่องความสมดุลย์ของสรรพสิ่งทั้งปวงดังกล่าวแล้ว ควรอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามใช้ความรู้ ความคิด วิทยาการ พร้อมทั้งความฉลาดสามารถทุกอย่างในตัวเอง รักษาสมดุลย์ของสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้ได้มั่นคงแท้จริง เชื่อว่าถ้าทุกคนทุกฝ่ายถือปฏิบัติได้ครบถ้วนทั่วกัน จะทำให้ความเสื่อมโทรมสูญเสีย ตลอดจนอุปสรรคและปัญหาสารพัดที่รุมเร้าอยู่ในทุกวันนี้ หุเลาเหาบางและคลี่คลายไปด้วยดีได้” (ม.ม./8 ส.ค. 2534)

นอกจากนี้ได้ทรงกล่าวถึง “ความสุขความเจริญอันแท้จริง” ว่า “หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกชนถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย ตรงกันข้ามกับความเจริญอย่างเท็จเทียมที่เกิดขึ้นมาด้วยความประพหุติไม่เป็นธรรมของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายล้าง เพราะให้โทษบ่อนเบียนทำลายผู้อื่นและส่วนรวม การบ่อนเบียนทำลายนั้นที่สุดก็จะกลับมาทำลายตน ด้วยเหตุที่เมื่อส่วนรวมถูกทำลายเสียแล้ว ตนเองก็จะยืนตัวอยู่ไม่ได้ จะต้องล้มจมลงไปเหมือนกัน” (จ.พ./10 ก.ค. 2518) กล่าวโดยสรุป ความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ต้องรักษาสมดุลของสิ่งต่าง ๆ ไว้เพื่อความเจริญที่ยั่งยืน ส่วนการแสวงหาความสุขความเจริญต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องเป็นธรรม

3. การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและการดำรงความเป็นไทย

“ชาตินั้นเปรียบได้กับชีวิตคน. กล่าวตามหลักความจริง คนเราประกอบไปด้วยร่างกายส่วนหนึ่ง จิตใจส่วนหนึ่ง. ทั้งสองส่วนคูกันอยู่บริบูรณ์ชีวิตก็คงอยู่. ส่วนใดส่วนหนึ่งทำลายไป ชีวิตก็แตกดับ เพราะอีกส่วนหนึ่งจะต้องแตกทำลายไปด้วย. ชาติของเรานั้นมีผืนแผ่นดินและประชากรอันรวมกันอยู่เป็นส่วนร่างกาย มีศิลปวิทยา มีธรรมเนียมประเพณี มีความเชื่อถือและความคิดจิตใจที่จะสามัคคิกันอยู่เป็นปึกแผ่น ซึ่งรวมเรียกว่า”ความเป็นไทย” เป็นส่วนจิตใจ. ชาติไทยเราดำรงมั่นคงอยู่ ก็เพราะยังมีทั้งบ้านเมืองและความเป็นไทยพร้อมบริบูรณ์. แต่ถ้าความเป็นไทยของเรามีอันเป็นต้องเสื่อมสลายไปด้วยประการใดแล้ว ชาติก็ต้องสิ้นสูญ” (มอ.ปัตตานี/22 ก.ย. 2521)

ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงกล่าวข้อความข้างต้นนั้นได้ทรงกล่าวทำนองเดียวกันมาก่อนแล้ว และได้ทรงตั้งข้อสังเกตด้วยความห่วงใยว่า “บ้านเมืองของเรามีพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งมีสัญญาณบางอย่างเกิดขึ้นด้วยว่า พลเมืองของเราบางส่วนเสื่อมทรามลงไปในความประพฤติกและจิตใจ ซึ่งเป็นอาการที่น่าวิตกว่า ถ้าหากยังคงเป็นอยู่ต่อไป เราอาจเอาตัวไม่รอด” (วศ.ประสานมิตร/12 ธ.ค. 2512) ในการรักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ดิงามก็มักเห็นกันว่าเป็นสิ่งเกินวิสัยที่จะทำ เพราะสภาพชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งความคิด ความต้องการของคนเปลี่ยนไปจากเดิม สิ่งที่เคยยอมรับนับถือก็ละเลยกันเสีย (วศ.ประสานมิตร/ 30 พ.ย. 2514) จากสภาพดังกล่าวจึงทรงเตือนบัณฑิตว่า การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ควรจะต้องเป็นไปตามเหตุผลและความถูกต้อง บัณฑิตจะต้องเชื่อมั่นและยืนหยัดในเหตุผลและความดี ถ้าทุกคนมีความมั่นคงไม่ท้อวันไหวต่อความวิปริตผันผวนของสังคม ช่วยกันปลูกฝังความรู้ ความคิด ความมีเหตุผลให้เกิดมีในชุมชน สังคมของเราก็จะเข้ารูปเข้ารอยดีขึ้นเป็นลำดับ และจะสามารถรักษาคุณค่าความดิงามไว้ได้ (วศ.ประสานมิตร/30 พ.ย. 2514)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยในธรรมชาติของสังคม และวัฒนธรรม มิได้ปฏิเสธความเปลี่ยนแปลง ตรงข้ามทรงสนับสนุนหากเปลี่ยนแปลงแล้วดีกว่า เหมาะกว่า ดังพระบรมราโชวาทเมื่อปี 2505 ว่า “การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่านั้นเป็นของดี แต่ถ้าประเพณีบางอย่างไม่สะดวกแก่การปฏิบัติ ไม่เหมาะแก่กาลละ ก็ควรจะจัดตัดแปลงบ้าง การที่จะเปลี่ยนแปลงประเพณีใด ๆ หรือจะรับเอาประเพณีของชาติอื่นใดมาใช้ นั้น ต้องพิจารณาให้รอบคอบถ่วงแต่เสียก่อน” (จ.พ./5 ก.ค. 2505)

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรม ภาษาก็เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ทรงเป็นห่วง ด้วยทรงเห็นว่า “ภาษานั้นเป็นอุปกรณ์สำคัญสำหรับหาความรู้ ซึ่งหมายถึงความก้าวหน้าของคน” (จ.พ./21 เม.ย. 2503) แต่ทรงเห็นว่า “ได้มีการใช้ถ้อยคำออกจะฟุ่มเฟือย และไม่ตรงกับความหมายอันแท้จริงอยู่เนือง ๆ ทั้งออกเสียงก็ไม่ถูกต้องตามอักขรวิธี” (จ.พ./9 ก.ค. 2502) จึงทรงเตือนว่า ถ้าปล่อยให้เป็นเช่นนี้ภาษาของเราก็มีแต่จะทรุดโทรม ขอให้ช่วยกันรักษาและส่งเสริมภาษาเพื่อความเจริญวัฒนาของประเทศชาติ (จ.พ./9 ก.ค. 2502)

กล่าวโดยสรุปก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม ทรงห่วงใยการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เหมาะสม และทรงฝากเป็นภาระของบัณฑิตและสถาบันการศึกษา ดังพระบรมราโชวาทว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปและวัฒนธรรมนั้น คืองานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุทั้งองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป ทุกคนจึงต้องให้ความสนใจในความสำคัญข้อนี้ให้ถ่องแท้ และต้องสำนึกตระหนักในหน้าที่ ในความผูกพัน ในความรับผิดชอบ อันมีอยู่ต่อบ้านเมืองและสังคม” (ม.ศ.ก./12 ต.ค. 2513)

บทสรุป

จากบทวิเคราะห์ที่ซึ่งมุ่งแยกแยะเนื้อหาสาระของบัณฑิตไทยในแนวพระราชดำริ โดยหลีกเลี่ยงการตีความนั้น คงทำให้แลเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมองคนที่เป็น “บัณฑิต” และบัณฑิตในแต่ละสาขาวิชาซีพอย่างไร คุณสมบัติต่าง ๆ ที่ทรงกล่าวถึง ไม่เพียงแต่เป็นพระราชประสงค์ของพระองค์ท่านเท่านั้น ผู้คนทั่วไปก็คาดหวังเช่นเดียวกัน ควรที่สถาบันอุดมศึกษาทั้งหลาย จะได้นำมาพิจารณาไตร่ตรองทบทวนดูว่า ในช่วงเวลาที่ผ่านมา สถาบันมีปณิธานในการปั้นแต่งบัณฑิตตามแนวพระราชดำริหรือไม่เพียงใด ถ้ามีปณิธานเช่นนั้น ในกระบวนการผลิตบัณฑิตได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร เพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ ส่วนเรื่องหลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิต และสิ่งที่ทรงห่วงใยสำหรับบ้านเมืองนั้น นับว่าลึกซึ้ง หากปฏิบัติได้ถี่ถ้วนจะเกิดผลดีและสร้างความเจริญอกงามทั้งตัวบัณฑิตเอง สังคม และประเทศชาติ ปัญหาจำนวนมากที่สั่งสมพอกพูนอยู่ทั้งส่วนบุคคลและสังคมก็คงทุเลาลง หรืออาจแก้ได้เป็นส่วนใหญ่ในที่สุด

รหัสอ้างอิง

อักษรย่อหน้าเครื่องหมาย / คือมหาวิทยาลัยที่เสด็จพระราชดำเนินพระราชทาน
ปริญญาบัตรและมีพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิต

ข้อความหลังเครื่องหมาย / คือ วัน เดือน ปี ที่มีพระบรมราโชวาท

อักษรย่อชื่อมหาวิทยาลัยต่าง ๆ กำหนดใช้ดังนี้

จ.พ.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ม.ศ.ก.	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ม.ก.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ม.ศ.ว.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ม.ช.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ม.อ.	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ม.ช.	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ว.ศ.	วิทยาลัยวิชาการศึกษา
ม.ธ.	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ส.ก.	สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้
ม.พ.	มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์	ส.จ.	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
ม.ม.	มหาวิทยาลัยมหิดล	ส.พ.บ.	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ม.ร.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง		

บรรณานุกรม

- กระแสพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบัน
กรุงเทพมหานคร : สยามคหนังสือพิมพ์ภูมิภาคแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2513.
- ประมวลพระราชดำรัส และ พระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2511
จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2512. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2513. (พิมพ์เนื่องใน
วันพระราชทานเพลิงศพ นายจิตติ สุจริตกุล วันจันทร์ที่ 23 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2513)
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่พุทธศักราช 2498 - 2508.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2516.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่พุทธศักราช 2498 - 2508.
พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2516. (พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นายจ่าง ราชกิจ
(เจริญ บุญยรัตพันธุ์) ณ วัดเทพศิรินทราวาส 8 มีนาคม พุทธศักราช 2516)
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่ปี 2508 - 2513.
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2512
จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2513. กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2514. (พิมพ์ขึ้นในโอกาส
งานพระราชพิธีรัชดาภิเษก 9 มิถุนายน 2514)
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2513.
จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2514. กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2515.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2514.
จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2515. กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2516.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2515
จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2516. กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2517.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2516.
จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2517. กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2518.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2520.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชเลขานุการ, 2521.

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส พุทธศักราช 2526. กรุงเทพมหานคร : สำนักราชเลขาธิการ, 2527.

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส. พระนคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พาณิชย์, 2499.

(พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระพิจิตรราชสาส์น (สอน วินิจฉัยกุล) ณ เมรุหน้าพลับพลา
อิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 23 กุมภาพันธ์ 2499)

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. พระนคร : บ้านดालสาส์น, 2509.

